

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

DEBRECEN VÁROS KÖNYV-
NYOMDA-VÁLLALATA,

ahova a lap szétküldésére vonat-
kozó felszólamlások küldendők. ::

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 12 kor., félévre 6 kor.

Egyes szám ára 30 fillér.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVA-
TAL DEBRECEN, NYOMTATÓ-
UTCA 9. SZÁM,

ahova a lap szellemi és anyagi ügyeire vonat-
kozó összes közlemények, kéziratok, előfize-
tések és hirdetési diák küldendők ::

A princetoni presbyterian theologiai seminarium száz éves ünnepéről.

I. Ez ünnepélyről egy bekötött aranyos vágású 565 lapot tevő díszes kötet ad számot, mely ajándékkal küldetett a debreceni kollégium anyakönyvtárának, melynek 173—181. lapig közölve van Magyarországból a budapesti egyetemi theologiai fakultás, a budapesti református theología, a debreceni theología, (kollégium), a pápai theología, a sárospataki theologiai akadémia, a soproni evangélikus theología akadémia és az unitarius kolozsvári theologiai kollégium üdvözlő irata a budapesti katolikus theologiai latinul, a budapesti református theologiai angolul, a debreceni theologiai magyarul és egyszer mint angol fordításban, a sárospataki magyarul és latinul, tehát két magyar szöveg is.

II. Ezenkívül az amerikai presbyteri zsinatok, valamint missziói társulatok válaszai; úgyszint minden angol, ír és skót zsinatoknak és moderátoroknak feleletei; továbbá Nagybrittánia, Hollandia, Dánia, Norvégia és Finnország egyetemei; a németországi egyetemek, a francia katolikus egyetemek, Belgium és Svájc és Ausztria egyetemeinek (itt a bécsi is) válaszai. Ezenkívül az összes amerikai vallásos intézetek és kollégiumok feleletei; a világ különböző részéről Afrika, Khina, India stb. kebeléből.

III. Azután előszámlálvák a személyesen megjelent képviselők. Azután az ünnepély leírása, programja, napról-napra közölvék az egyházi beszédek elülről a gyűlések jegyzőkönyvei, továbbá az elhangzott szózatok és beszédek. A princetoni theología méltatása skót szempontból, melyben hangoztattik, hogy „Princeton mindig egyike volt a kálvinizmus főerődjének stb.

Ez egy hatalmas monumentális könyv, mely a művelt világ minden részéről bizonysgot tesz a theología, mint tudomány méltatásáról. Ez ünnepélyek tartattak 1912. évi május hó 5, 6. és 7-én.

A második nagy kötet „Bibliai és theologiai tanulmányok“ főcím alatt magában foglalja a princetoni theologiai semináriumi facultas tagjainak tizenöt különböző terjedelmű értekezéseit és tanulmányait, melyek publikáltattak a seminarium alapításának első századi évfordulója megemlékezésére.

Az értekezések címei: „Thologiai encyclopaedia“ Battontól; — „A mi urunk érzelmi (emotionalis) élete“ Warfieldtől; — „A gyermek, kinek neve Csodálatos“ Davistól; — „Jonathan Edwards“ egy külön tanulmány De Wette-től; — „A supranaturalis“ ifj. Brenton Grenne-től; — „A lélek páli felfogásának eschatologiai tekintete“ Wohs Gerhardt-tól; — „Dániel arámiai nyelve“ Wilson-tól; — „Jézus feltámadási megjelenéseinek helye“ Arm Strongtől; — „A modern szellemi mozgalmak“ Rosenbury Erdmantól; — „A homilétika, mint theologiai tantárgy“ Loetschertől; — „Bűn és kegyelem bibliai elbeszélései viszhangozva a Koránban“ Boyd-tól; — „A keresztyén vallás végpontjai ifj. Hodgetől; — „Hermas Pásztorának magyarázatja“ Macmillantól; — „Jézus és Pál“ Machentől; — végre „Izrael istene a Jehova transcendentiaja“ Thallistól; — összesen 634 sűrűn nyomtatott lap.

Ezek az értekezések és tanulmányok szintén aranyos vágásban bekötve küldettek ajándékkal a debreceni kollégium anyakönyvtárának.

E munkálatok tükrei a mai theologiai tudomány állásának, felmutatók a jelenkor gondolkozását a theología stb. elősorolt ágaiban, kifejezése a facultas legnevezetesebb tagjainak s mértföld mutatói lesznek a második száz évforduló ünnepélyeik a száz év változásainak. Méltó volna egyenkint tanulmány tárgyá tenni ez értekezésekben világot látott theologiai tudományos felfogást.

Szép dolog, midőn az élő hangok az első kötetben megszólalnak üdvözlőre egy nagy szolgálatot tett theologiai facultásnak. Szép dolog, midőn tanfériai írott szóval bizonysgot tesznek tudományok milyen voltáról a jövő nemzedék előtt. Üdvözljük a theologiai tudománynak az új világban helyez-

tetett előkelő iskoláját. Míg a harmadik és negyedik században Ázsia és Afrika nagy teológiai centrumai Antiochia, Caesarea Alexandria a maga nagy világteológusainak székhelye a mohamedán világ csapásai alatt elnémult és elenyészett: addig az új világ kárpótlásul új hatalmas intézeteket teremtett éppen a protestantizmus dicsőségére, állandóan igazolván, hogy a keresztyénségnek nemcsak az élet, hanem az életnek irányt szabó tulajdonképeni tudományban rejlik fenntartó ereje.

*

Pótlékul nem tartom érdektelennek B., bb. Warfieldnek, a princetoni facultas jeles tanárának 1913 január 9-én írott levelének egy kivonatát közölni a magyar közönséggel. Warfield nagyon érdeklődik a debreceni egyetem iránt, erre vonatkozólag szól e levél kivonat a távol nyugatról. Eképpen ír ő a vett hír tárgyában: „A Szabad Amerikában mi annyira szokva vagyunk a szabad egyházhoz, mint a szabad államhoz, hogy mi nem bízunk a kettőnek szövetségében (alliance), különösen a teológiai és vallási intézetekben. Az önök tanításának tisztasága, — ha nem reálitása az önök hitének, — biztos, hogy szenvedni fog a világi hatalom denuntiatióitól. Isten tartsa meg Debrecent a régi bizonyágtétel mellett. Én nem néztem reménnyel a debreceni kollégium átalakítására állami egyetemmé“.

*

A százados ünnepélyről szóló első kötethez két illustratio is mellékelve van, ú. m. 1. A teológiai seminarium nyomtatott névsora 1821 január 1-ről három évi tanfolyamról a tanulók nevei és hazájok közölve; összes száma a teológusoknak 73. A másik melléklet gyönyörű aranyos piros és fekete betűkkel az aberdeni egyetem teológiai academicus senatusa üdvözlő levele 1912 áprilisban kelt üdvözlő levele Facsimileben a facultás címerével ezen felirással: „Initium sapientiae timor domini“. Ebben fél van említve, hogy büszkének tartják magokat, hogy a princetoni kollégium egyik illusztris praesidense Witheerspoon a skót Knox János leszármazottja. Felemlítik a seminarium egész keresztyén világban ismeretes tudósait Hodge Sándor (apa és fiú), Green Henrik, Vilmos és Warfield Benjamin (még mindig értelmi erőben él), kiknek neve tisztelt a mi országunk egyházaiban.

Debrecen, 1913 február hó 20-án.

Dr. Balogh Ferenc,
hittanár.

Kálvineum-nyomda.

IV.

A *hol* kérdésével — a magam szempontjából — végezvén, rátérek a dolog *mikéntjére*. Két lehetőséget látok itt; vagy új nyomdát állítunk, vagy már meglevőt veszünk át.

Bármily csábító — bizonyos tekintetben — egy nagyszabású (vagy kisszabású, ahogy tetszik) új nyomda fölállításának a gondolata, gyakorlati szempontból ettől el kell tekintenünk. Tisztában vagyunk vele, hogy *bárhol* állítana új nyomdát a Kálvineum — ha egyáltalában állít —, annak fennállását, fejlődését, jövedelmezőségét a legjobb esetben is évekig hátráltatná az ott, helyben már meglevő nyomdák konkurrenciája. Ha megélné is az új nyomda, az első évek mindenesetre nehezek volnának. A helyi munkát úgy kellene elhódítania a többi nyomdától; ami pedig az egyházi és iskolai nyomtatványokat illeti, az sem kétséges, hogy bármily jóakarattal támogassa is vállalatunkat a hivatalos egyház: itt is időnek kell eltelnie — talán kevés, talán sok időnek —, míg annyi munkát kapna a nyomda, amennyit földolgozni képes. Az első év, esetleg egy pár év nem igen záródna valami fényes eredménnyel; már pedig az esetleges anyagi veszteség nagyobb lehetőségét a tervezőnek semmiképen nem szabad figyelmen kívül hagynia. A felelősség első sorban reá hárulván. Nem kevésbé csábító egy vadonatúj nyomdaberendezés a nyomdászemberre nézve; de aránytalanul nagyobb befektetést igényel, mint egy — egyébként kifogástalan állapotban lévő — használt nyomdaberendezés átvétele.

Nem valami efemer vállalatról lévén szó, kívánatosnak tartjuk azt is, hogy nyomdánk a maga helységében otthon legyen; hogy működését költözködés, jövedelmezőségét béremelés lehetősége ne alterálja. Kétségtelen azonban, hogy ha vállalkozásunkat telekvásárlással, építkezéssel akarnók kezdeni, avatottak és avatatlanok még nagyobb mérvű és alighanem alaposabb bizalmatlansággal néznék azt.

Úgy gondolom (lehet tévedek), hogy a tiszántúli egyházkerület is mindeddig azért nem állította föl azt a bizonyos kerületi nyomdát, sőt bele se ment a tíz év előtt elébe terjesztett konkrét javaslat érdemleges tárgyalásába, mert sötétbe ugrani nem akart. A kerület tagjai közt valószínűleg nem volt senki nyomdászszakértő; azért a különben nemes indulattól sugalmazott javaslat sorsa a priori meg volt pecsételve. De ha volt volna valaki szakértő, azt — úgy vélem — mindenek előtt az a körülmény ejtette volna gondolkodóba, hogy a javaslat szerint remélhető bevételek teljesen jóhiszemű ugyan, de merőben ön-

kényesen mozgatható tételekből voltak összeállítva. Szóval a tervezett új nyomdának a reális kiadási tételekkel szemben minden bevétele szószerint a pusztá reménység horgán lógott. Aminthogy új nyomdánál — hacsak előzetes szerződések nincsenek — másként nem is lehet.

Ha tehát mi új házban új nyomdaberendezéssel kezdenők az üzletet : azzal az első percben kockára tennők vállalatunk sikerét. (Még csak egy kitűnő Mono- vagy Linotype kellene hozzá, hogy a teljes bukás biztosítva legyen.)

Barátságosabban fest a helyzet, ha üzemben levő nyomda átvételével vetünk számot. A kockázat lehetőségére itt egészen kiküszöbölhető. Akkor t. i., ha nem holni vérszegény, tengődő nyomdáról és jajgató nyomdászról, hanem jól berendezett, nyugodt üzemű, állandó munkaadókkal, tömeges munkával bíró nyomdáról és nemcsak hozzáértő, hanem egyszersmind elégedett nyomdászáról van szó. Aki nyomdáját házastól, telkestől, meglevő összeköttetéseivel együtt adja át nekünk, érdektelen szakértők által megállapítandó becsáron és hogy a nyomda minden legkisebb zökkenés nélkül jöjjön át kezünkbe, kötelezi magát arra is, hogy legalább két évig, esetleg tovább, vagy addig, amíg helyébe megfelelő embert állíthatunk, mint művezető, megfelelő fizetés mellett a nyomdát tovább vezeti ; ha pedig a vállalatot részvénytársasági alapra helyezük, kész nagyobb mennyiségű részvényt vásárolni egyfelől annak bizonyosságául, hogy a vállalatot jó üzletnek tudja, másfelől biztosítékául annak, hogy a nyomda érdekeit mint művezető is lelkiismeretesen fogja szolgálni.

De hát van ilyen ember ? S ha akad, yalahol, van eszében, hogy ideadja nekünk a maga jól jövedelmező nyomdáját ?

Egész tervem azon épül, hogy e kérdésekre igenel felelhetek.

És — bocsánat, ha ismétlésbe esem. Nem arról van szó, hogy egy egyébként élelmes, de a körülmények vagy bármilyen ok miatt a maga lábán boldogulni nem tudó nyomdász valakinek vagy valakiknek jó pénzért a nyakába varrja a maga rozoga nyomdáját ; hanem arról, hogy megvegyünk egy jó üzemű, jól kezelt, jó állapotban levő nyomdát, amely akkor is meghozza a maga jövedelmét, ha jelen üzletkörén kívül nem terjeszkedhetik ; és fokról-fokra, nyugodtan, kockázat nélkül, önmagából fejleszthető abban az arányban, amint üzletköre az egyházi és iskolai nyomtatványok révén bővül.

Talán nem volna érdektelen részletesebben ismerttetnem itt e már-már végéhez közeledő elmélkedés évekre visszanyúló előzményeit, a szóban forgó nyomdát, a nyomdászt, a helyi viszonyokat, az én helybeli év. lelkésztársammal évek óta karöltve foly-

latott „nyomdászzkodásomat“. Majd később. Valamikor (esetleg a Kálvineum-nyomdát megnyitó banketten). Most csak röviden egyet-mást a közérthetőség szempontjából.

A nyomda mostani tulajdonosa néhány év múlva nyugalomba szándékozik menni. Javakorában van ugyan és nyomdája az utóbbi években igen szépen fejlődött ; de — úgy érzi — ide-stova eleget munkálkodott ahhoz, hogy munkája gyümölcsét békességben élvezze. Nyomdáját előbb-utóbb eladná, nem lévén utóda, aki helyébe álljon. Ő maga a tulajdonát képező tehermentes 279 □-öl területű telket, a rajta levő lakóházzal, nyomdahelyiséggel (1907-ben épült), két kisebb bérlakással, az egész nyomdaberendezéssel 81 ezer koronára értékeli, illetve ennyiért adná el ; a birtokomban levő s 1913 végéig nekem elővásárlási jogot biztosító opció-level, azonban fentartja a jogot mindakét fél (vevő és eladó) részére, „hogy a házas telekre vonatkozó szakértői becsűs a nyomdára vonatkozó leltár eredményéhez, illetve értékéhez képest az eladási, illetve vételár megfelelően korrigáltatni fog“.

Hát ez bizony elég tiszta munkának látszik. De mi lesz a Kálvineummal ?

Négy eshetőséget veszek föl. Legyen miben válogatni.

1. A nyomdát mindenestől megveszi és igazgatja a Kálvineum. A hasznot, mint befektetett tőke jövedelmét kezeli. (Ez volt a V. B. ülésén is, azt megelőzőleg is, Elnökünk álláspontja.)

2. A részvénytársaság által (100 ezer korona alaptőke = 1000 drb 100 koronás, vagy 2000 drb 50 koronás részvény) megveendő nyomda részvényeinek abszolút többségét (501, illetve 1001) jegyzi a Kálvineum. Egy § az alapszabályban („ahány részvény, annyi szavazat“) az igazgatás jogát a Kálvineumnak biztosítja ; viszont a többi részvényeknek a kerület(ek)nél, egyházmegyénél, egyesegyházaknál, lelkészeknél és világi kegyetleneknél, meg nagybányai notabilitásoknál elhelyezése érdekeltiséget támaszt. Ez volt az én igénytelen javaslatom január 3-án. De van még más két lehetőség, ú. m.

3. A Kálvineum jegyez annyi, amennyi — az egész mennyiségnek felénél kevesebb — részvényt. Egyébként, mint a 2. pont alatt. Végül

4. A Kálvineum nem jegyez egy részvényt sem. A két utóbbi esetben aztán, persze, nem a V. B. dirigálja a nyomdát. Ez azonban nem lényeges. Lényeges itt ez a kettő :

a) Akár jegyez részvényt a Kálvineum, akár nem : haszna lesz a nyomdából. Mert

b) a nyomdát, mint részvénytársaságot így is, úgy is, megcsináljuk.

Amint ezt a V. B. gyűlésén dr. Kovács István

barátommal együtt jelezni bátrak voltunk. Az jegyez részvényt, akinek bizalma van bennünk és tervünk reális voltában. És még abban a valószínűtlen esetben is — ami végre nem lehetetlen —, hogy az egyházi testületek és személyek közül senki egyetlen részvényt sem jegyezne: az összes részvényeket el tudjuk helyezni Nagybányán. És a Kálvineumnak még akkor is haszna lesz e nyomdából, mert minden, nem nagybányai eredetű, református egyházi vagy iskolai jellegű nyomtatvány előállításí árából 10%-ot adunk a Kálvineumnak. Még a nagybányai egyházmegye évek óta itt készül — nyomtatványai után is. Hogy aztán ez a 10% évenként 10, 100, 1000, vagy 10,000 korona lesz-e: az már csakugyan nem tőlünk függ.

Ime, ez az egyáltalán nem ötletszerűleg fölvetett, hanem évek óta alapozgatott terv, ez az önmagunkkal és célunkkal tisztában lével adta nekünk a jogot, hogy egy érdekelt nyomdász ki nem kért szakvéleményére egyelőre ne legyünk kíváncsiak. Az az állítás azonban, mintha én azt kívántam (=követeltem) volna — mint a L-t állhatatos levelezője írja —, hogy az én többszörösen aposztrofált t. barátom és társai („ti”) addig ne foglalkozzanak a Kálvineum-nyomda kérdésével, míg cikksorozatamat be nem végeztem: *a valóságnak valóban nem felel meg.* Megjegyzem, hogy H. úrék várhattak volna cikkükkel, de hiszen ez a megjegyzésem eső után való köpönyeg volt. Jövőre nézve pedig csak annyit jeleztem: *bánja a szösz.* Ez pedig tudvalevőleg nem azt teszi, hogy: *csill!* Hogy pedig a nyomda kérdése — legalább a Kálvineum abban való részvételét illetőleg — a jövő kongresszusig függőben marad: ez nem az én kedvemért, hanem a V. B. határozatából lett így. Ezért az agyonbeszélés vádja *állászó gyanúsítás.* Hogy is szól a lecke? Qui bene distingvit...

Most már következik az alapszabályok tervezete. Talán nem vétkezem senki ellen — még azok ellen sem, akik magukat erőnek erejével (félelmetes) ellenfeleimül ajánlgatják —, ha ezzel nem sietek fölöttébb. Gondom lesz rá, hogy az érdekeltek és érdeklődők idejében megösmérjék és hozzászóljanak. Anynyit azonban már most jelezhetek, hogy tervem szerint a nyomda tiszta jövedelméből *mindenekelőtt* az alaptőke 6%-a a részvényeseké. A többi jövedelem fele megy tartalékba és jutalékokra, a másik fele ismét a részvényeseké. Hogy pedig annál a 6%-nál (6000 K) a Nánássy István nagybányai nyomdája ma is többet hoz: azt talán még H. úrék is elhiszik nekem.

Nem mondom, hogy minden érdeklődés nélkül várom a Lelkészegetesület f. é. 8-ik számában beigért „már említett (önkéntes) tervezeteket“.

Soltész Elemér.

U. i. Természetesnek fogja találni szerkesztő uram, ha a lezajlott kis csetepatéban az utolsó szót az én t. barátomnak engedem át. Ezzel a — makaes vitatkozóknak fölöttébb becses — parányi flastrommal csakugyan tartozom neki. Különben is olyan meghittten el tud csevegni a maga hatáskörében X. Y. és V. urakkal, hogy kár volna ebben a szórakozásában őt tovább zavarni. Meg aztán, ha már annyira nekibuzdult, hogy a derék *Cyranot* spadassinnak nevezi ki (Cyrano szelleme bocsásson meg neki, mert...): félő, hogy legközelebb a hirdetések közt üti fel a csatatért. Ami pedig anyagi kárt is jelentene hivatalos közlönyünkre nézve, mert a hirdetésekért fizetni szoktak; a mi eszmecserénkért pedig aligha ad pénzt valaki. S.

Csokonai és Rousseau.

Irta: dr. Kardos Albert.

(Vége.)

VII.

Kazinczy szerint Csokonai csak az életmódjában tette magának exempláru Rousseaut, de könnyű kimutatni, hogy Rousseau varázs-egyénisége mély nyomokat hagyott Csokonainak a költészetén is. Ez szinte magától érthető, mert Csokonai sokkal őszintébb természet volt, mintsem a magába olvasztott Rousseaut, akár a költőt, akár a bölcselőt bele nem öntötte volna irodalmi munkáiba. Amint életének minden nevezetes fordulóján ott találjuk Rousseaut, legtöbbször veszedelembé sodró hatással, költői munkáinak legfőbb csoportjaiból is ki-kierzik Rousseauanak egyik vagy másik világirodalmi alkotása.

A Lilla-dalok szerelmi hevébe, de még inkább áradozó bánatába és keserű világfájdalmába bizonyosan belevegyült egy-egy csöpp az *Új Héloizból*. Mikor Csokonai gerliceként nyögdecsel, mikor zokog belőle a fájdalom, mikor így sóhajt fel:

Lilla vesztén sírdogálni
Drága sors nekem.
Sírdogálva haldogálni
Szép halál nekem.

Szóval mindabban, ami szentimentális ízt ad e szerelmi lírának, lehetetlen az *Új Héloiz*-zel való érzelmi közösséget és stílusrokonságot föl nem találnunk. Még inkább ráismerünk Rousseaura, amikor a költő akár szerelmi bánatával, akár másnemű fájdalmával a természethez fordul. Egyszer a csendes estét hívja tanúul, attól kér balzsamot, ha egye-

bet nem, a halált durva kinjaira, másszor jajjaival megtölti a barlangok sötét gyomrát, a pusztult várakat, a vad erdőket, a mély völgyeket és fájdalomában, mint kő meredt volna meg, ha rá nem jaidul a Balaton.

A legrousseauibb költeménye a *Tihanyi ekhóhoz*, amelynek nincs egy érzése, vagy gondolata, egy strófája, avagy csak sora is, amelyet Rousseau magáénak ne vallhatna. Ha Rousseau a saját legbelsőbb lényét lírai versbe öntötte volna, akkor a *Tihanyi ekhó*t írta volna meg franciául. A sors hányattatásai miatt sírva-sírás, az elpusztult remények harsogó jajjak, az embertársakra szórt vádak, a jó barátok elleni panaszok, a vigaszul hívott *zordon erdők*, *durva bércek*, *szirtek*, a sötét hegyekben, régi barlangokban keresett erémi szállás, az ermanonvillei szent magánosság után rajongás, de egyúttal a megvetett virtusnak, az ember és polgár mivoltnak emlegetése és végül a boldogabb időbe, a maga későbbi elismertetésébe vetett hit: ez mind-mind Rousseau s mi fenn és akadnánk a felötlő egyezésen, ha ez egyszersmind nem volna a legteljesebb, a legvalódibb Csokonai.

VIII.

Csokonai szemében a poéta és bölcs majdnem egy fogalomná nőtt és talán Rousseauhoz azért vonzódott oly csodás ragaszkodással, mert benne látta leginkább összeforrvá a költőt és a filozófust. A társadalombölcselelő eszméi, a vallásbölcselelő hit-tanításai át, meg ájták Csokonainak fogékony lelkét és különben is gazdag költészetéből számos változatban, színjátzó sugarakban törtek elő. Elsősorban a felvilágosodás ragyogó fénye ömlik végig Csokonainak minden bölcselmi költeményén.

Így a *Marosvásárhelyi gondolatok* az emberi művelődésnek, a legjobb értelemben vett világ-polgárságnak szárnyaló apothozisa, buzdító szózat az ész kimívelésére, a vakság leküzdésére.

Csokonai nemcsak rajong a felvilágosodásért, hanem hisz is az emberi nem haladásában. — „Konstantinápoly“ című bölcselmi költeményét ez a rajongó hit sugallta. A török fővárosnak képzeletbeli látása haraggal tölti el „A szentség színével bemázolt babona, denevér babona, a bagoly vakbuzgóság“ ellen. De ugyanekkor látomások fogják el a költőt; látja és hallja, hogy a természet felemeli örök törvényét, az értelem felszóval egyet kiált:

S azonnal a setét kárpitok ropognak,
A szívről az avult kérgék lepattognak,
A szeretet lelke a földet beteli
S az ember az embert ismét megöleli.

IX.

Rousseau is, Csokonai is bármely lelkesedéssel hirdetik a felvilágosodást s az emberi nem jövődö boldogságát, a maguk személyére mi jót sem remélnék, a maga boldogságában egyik sem hisz. Azonban a kétségek gyötrelmei ellen menedéket, a pesszimizmus kinjaira vigaszt keresnek s azt miben találják? *A magánosságban!* Nehéz megmondani, hogy mi Rousseau-nak és Csokonainak a magánosság. Nem pusztá hely, nem is ember nem laktá föld, hanem valami olyas, ami a keleti embernek az ópium, még inkább, ami a buddhistának a nirvána. Egy fantom, egyszer képzelt ország, másszor képzelt lény, amelyben és akinél a szomorkodó bölcs és a boldogtalan poéta egi biztatást és baráti megértést talál. De minek magyarázzam! Ott van a költőnek fenséges ódája *A magánossághoz* s akiben van érzékeny lélek, van egy parányi költői fogékony, ahhoz eljön a költő-hívta áldott magánosság és magával ragadja végetlen álmok közzé, a bölcsben virtust szülő, a poétával új világokat teremtető álmvilágba, abba az álmvilágba, melyből a költők lángjai, a Kiss Józsefek „Tüzei“ szoktak kigyulladni.

Földi vigasznak talán elég az *áldott magánosság*, de mennyei üdvösségért Rousseau is, Csokonai is a hithez fordult. Lelkük vallásos érzését mindketten kiöntötték egy-egy irodalmi műbe; Rousseau a „*Savojai vikárius hitvallása*“ című hitbülseleti munkába, a XVIII. századnak ezen új evangéliumába, Csokonai „*A lélek halhatatlanságá*“ -nak nevezett halotti búcsúztatóba, a magyar irodalom legnagyobb szabású s talán legbecsesebb tanító költeményébe. Mindkét mű a tiszta deizmus hirdetése és apologiája annak a vallástételnek, amely a felvilágosodás bölcsesletéből nőtt ki és amelynek csak két pontja van: az egyisten-hit és a lélek halhatatlansága. Rousseau inkább az egyisten-hitet fejt ki, Csokonai pedig inkább a lélek halhatatlanságát bizonyítja, de tulajdonkép mintkét mű nem egyéb, mint azonos világnézetnek két külön formában, tudományos és költői alakban való megnyilatkozása. A közös felfogást eléggé mutatja, hogy Csokonai a maga költeményéhez Rousseauból vesz jeligét, A savojai vikáriusnak e rendkívül jellemző szavait „*Je ne veux pas argumenter avec vous, ni même tenter de vous convaincre; il me suffit de vous exposer ce que je pense dans la simplicité de mon coeur.* (Nem akarok veled vitatkozni, meg sem próbállak meggyőzni, megelegszem, ha kitarhatom eléd azt, amit szivem egyszerűségében gondolok.) De a jeligében rejlő külső bizonyítéknál sokkal erősebb tanúság az, hogy mindkét hitvallás egyaránt távol áll a pozitív vallások dogmáitól és a XVIII. századi materialisták hitetlen-

ségétől. Sőt Csokonai súlyosabb érvekkel fordul az atheisták, a lélek tagadói, mint a pogány vallások hívei ellen. A szittyák és lapponok túlvilági képzeiteit, az indusok és kínaiak lélek-vándorlását csak bangó képzelődésnek nevezi, ellenben inkább lenné embervoltát, mintsem lelkét megtagadná s hogy ezt legkomolyabb meggyőződéskép vallja, tanúnak felidézi halottaiból mesterét, Rousseaut.

Te, ki Ermenowille rideg szigetében
Nyugszol a nyárfáknak lengő hívesében,
Ébredj fel és bámulj egy lelkes állatot,
Ki mér tenni nálad nagyobb áldozatot.

Rousseau ugyanis csak a művelt emberek között menekült a nyers természethez, Csokonai pedig kész az egész emberiséget otthagyni és egyéb állatok sorában élni-halni, ha megkellene tagadni halhatatlan lelkét.

A savojai vikárius hitvallása — tudjuk — lett Rousseau végzete. Vihar támadt ellene, mely földönfutóvá tette; Franciaországból kikergették a katolikusok, Genfben nem fogadták be a reformátusok s mindezenfelül az atheisták jót nevettek a jámbor hívón. — Csokonai életét is végzetes fordulóra vitte *A lélek halhatatlansága*, nem üldözték ugyan, pedig ennél szabadabb, dogmától mentebb vallást még nem hirdettek magyar nyelven, de tudjuk, hogy e hosszú költeménynek sietős megírása és szabad ég alatti elszavalása lázba döntötte, mely néhány hónap alatt megemésztette roskatag testét. Nem nagy túlzás azt mondani: áldozata lett a maga hitvallásának, a lélek halhatatlanságáért halt meg.

X.

Im így áll egymás mellett a világirodalom egén ez a két költőcsillag. Pályájuk összefonódásából, fénysugaraik egybevegyüléséből ezt olvashatjuk ki.

Bizonyos, hogy Rousseau Csokonai életének veszedelmére vált, boldogtalansága lett, évei számát megrövidítette, korai halálát siettetten, de az még bizonyosabb, hogy Rousseau Csokonai költészetét színebbé és tartalmasabbá tette, nagy érzésekkel, nemes gondolatokkal gazdagította, halhatatlanságához a legmaradandóbb ércet szolgáltatva.

Uj alakulások.

Minden jel arra mutat, hogy ismét korszakos változások és átalakulások küszöbén állunk.

A nép-szuverénitás újra fogalmazásával, a választó rendszer reformjával, amelyért folyó küzdelem most hágott a tetőpontra, teljesen át fog alakulni a magyar világ.

A katolikus autonómia vajadásával, mely az állam és az egyházak közti eddigi összeköttetésnek és viszonyoknak gyökeres megváltozását fogja maga után vonni. Ezek a változások bennünket, magyar reformátusokat kétszeresen is érdekelnék.

Híveink szempontjából is, akiknek mint törzsökös magyaroknak és államfentartóknak, nyelvük, vérük és értelmességük révén a legtöbb jussok van ahhoz, hogy a választók közé bejussanak.

Egyházunk szempontjából is, melynek sorsa mindig az alkotmányos magyar állam sorsához és fejlődéséhez volt kapcsolva.

Ha valaha, most van legnagyobb szükségünk az egységre és az összetartásra. S ha valaha, most jelentkeznek sorainkban leginkább a széthúzó törekvések.

Az egyetemes magyar református egyházban három tekintélyes párt van kialakulóban. Az egyik az, amely most még mind a három irányt magában foglalja, a hivatalos egyház, melyet a történeti fejlődés az állammal való szoros összeköttetésre utal. A másik a szabad egyház, melynek pártja és körvonalai csak most kezdenek kibontakozni. A harmadik az ú. n. élőkeresztyén mozgalomhoz fűződik; ma még jóformán csak új belmissziói módszer, de előbb-utóbb új felekezetté való alakulást is vonhat maga után.

Az élőkeresztyén mozgalom meglehetősen elhalványítja a protestáns jelleget, erősen hangsúlyozza a közös keresztyén elveket, inkább az érzületre, mint a hitelvekre fekteti a súlyt s ahogy én látom, a szorosabb értelemben vett hivatalos egyháztól és hivatalos (szak) papságtól is meglehetősen eltekint.

A szabad-egyház hívei a skót szabad-egyház analogiája mellett, főleg Hollandia után indulnak és a Kuyper által alapított hollandi szabad-egyházban látják az eszményt.

A három különböző irány közül az első az egyházat, mint hivatalos intézményt, az államnak rendeli alá; a másik az államnak akar fölibe kerülni, a harmadik pedig nem sokat törődik az állammal.

Az első a hitvallásokhoz tartja magát, de azokat szabadelvűen magyarázza. A másodikban a vallás irányítja a politikát is. A harmadik csak az egyénnel törődik.

Ma még mindenik irány békésen együtt él a magyar egyetemes református egyház kebelében s lehet, hogy újtök még sokáig nem fog elválni egymástól.

De lélekben ez a három irány már kialakulóban van és ez a hármastagozódás némileg már külsőleg is látszik.

Különösebben a *Kuyperianismus*, melynek eszméit a koalíciós kálvinisták, a Kálvin-szövetség és a

Protestáns Egyházi és Iskolai Lapok karolták fel és kolportálják.

Ezeket az eszméket, mindaddig, míg az egyház szabadságára s különösen a róm. kath. államnak egyoldalú elbánására vonatkoznak, mi is figyelemmel hallgatjuk.

Sőt volt idő, amikor ha nem is holland értelem-ben, de a skót szabad-egyház példája szerint, mi is elfogadhattuk volna. Ez ma azonban már lehetetlen. 1867-tel s még inkább 1895 után, az államsegély, kongrua és korpótlék elfogadása után a magyar református egyház más útra tért s a szabad-egyház elve még a leggazdagabb egyházakra nézve is elérhetlenné változott.

Az államsegély függésbe hozta az egyházat az állammal, a kerületeket, középiskolákat tekintve. A 86-iki törvény államsegélyessé tette a népiskolákat is. Az adócsökkentési segély ebbe a szervezetbe kapcsolta a világi elemet. Lelkészeink, tanáraink meg közvetlen összeköttetésbe jutottak az állammal.

Hogy mi ezekről a különben is jogos segélyekről lemondjunk, az egyelőre lehetetlen. Amíg a felekezete-k és az állam útja külön nem válik, ennek az összeköttetésnek így kell maradnia s aki nekünk jót akar, annak ezen összeköttetés szilárdítására kell törekednie. Hogyan? Az egyenlő elbánás elve, az 1848. XX. és 1868. 53. t.-c. alapján.

Ez alapon áll ma az egyetemes református egyház és ez alapon kell megmaradnia, ha az államot s az egyházat nem akarja megrontani ezután is.

A holland iránynak az útja nem ide visz. Az első sorban a néppárttal való politikai szövetségést feltételezi s körülbelül azon az úton haladna, amelyen Apponyi és gróf Zichy János megindultak. Apponyi, Zichy adtak a protestánsoknak is, hogy a katolikusoknak még többet adhassanak.

Adtak az állam érdekeinek tekintetbe vétele nélkül s így tervezték a katolikus autonómia megvalósítását is.

Mi ezt az utat veszedelmesnek tartjuk az állam szempontjából, de a magyar reform. egyházra nézve is.

Az erős állam nekünk, mint magyar embereknek, politikai létfeltételünk. Az erős állam nekünk, mint kisebbségben levő egyháznak, egyetlen biztosítékunk.

Ez az oka, hogy a Kuyperianizmus ellen állást foglalunk és helytelenítjük az ennek elveit képviselni látszó Pesti Prot. Egyház akcióját, valamint azon törekvéseket is, amelyek jóakarátú túlbuzgóságból a Kuyperianizmussal rokonszenvező, főleg koalíciós kálvinistákra támaszkodó Kálvin-szövetséget az egyesület keretén túlmenő közegyházi megbízatásokra akarják felhatalmazni.¹

¹ Lásd a Protestáns Szemle I. évi II. füzetében a Réz László cikkét.

A P. E. I. Lap elszármított akciója az államtitkárság ügyében még úgy, ahogy megmagyarázható, ha szinte politikai szempontok irányították is. De hogy ilyen politikai akciót éppen egyházi lap kezdjen, legalább is szokatlan. Hát nincsenek nekünk már prófétáink, vagy maga a mindenható Konvent is olyan erőte-len volna?

A hivatalos egyház azonban még egyház.

A Kálvin-szövetségnek közjogi tényezővé tétele tehát már egy kissé erős és nagyon kihívja a kritikát.

Nekünk most nem széthúzásra, nem különböző egyházpolitikai rendszerek átültetésére van szükségünk, hanem arra, hogy a korszakos változások köze-pette is a történeti fejlődés alapjáról el ne távolodjunk, sőt azon mennél szilárdabban álljunk. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha kifelé egységes irányítás után igazodunk s befelé pedig egymás iránt a legnagyobb szabadelvűséggel és türelemmel viseltetünk.

Dr. Ferenczy Gyula.

Vitéz János emlékezete.

(1822—1913.)

(Folytatás és vége.)

A Vitéz János háza, háztája, templomkörnyéke mutatta a munkás kéz, ész és szív nyomait. Elég el-hanyagolt területet vett át s azonnal hozzáfogott a mindenféle gaz kitisztogatásához. A Degenfeld-kastély nagyarányú, gyönyörűen berendezett kertje, mint egy folytonos felhívás, hatott munkás lelkére s a maga telkén, kicsiben, igyekezett, házanépével együtt fát, füvet és virágot plántálni, ápolni. Szint-úgy a gazdasági vetemények javítása, terjesztése által, népe és vidéke megélhetését, boldogulását mozdította elő.

A múlt század 70—80-as éveiben kezdtek itt mozgolódni, a jobb és több termelés érdekében. A grófi udvar gazdatisztjei, sőt maga a grófi család is, kísérleteztek kertben és szántóföldön, egy és más terménnyel. Akkor hozták a legelső rózsakrumpli-fajt a Nyírbe, a nyiri homok igazi istenáldásaként, s az én esperesfőnököm kapott először a minisztérium útján 3 vékát, hogy széthordja vizitáció alkalmával paptársainak, vetőmagul. De Vitéz Jánostól is kapott „hópehely“-fajlát, ebből is vitt kísérletezésre s jól emlékszem, mily türelmetlen kíváncsisággal vár-ták az első termést s lón nagy kóstolás s vitázás az elsőség felett. Így volt több dinnyefajjal, gyümöles-fajjal is. Mert Vitéz János igazán élénk figyelemmel kísért minden újdonságot a grófi kertben s azonnal

jött, nagy örömmel s tették közzé, osztották — nem a kártyát, hanem a jófajta terményt, hogy terjedjen közhaszonra. S ebben is látta a lelkészi jó munkát, melyet a püspöknek is kell kívánnia, Pál apostol szerint.

Ilyen munkákban munkálkodott Vitéz János, zajtalanul, mint a harmat és áldásosan, mint a harmat. A maga és családja életére is, embertársai közhasznára is. Nem a fényelgésnek, a magamutogatásnak, hanem

„Szerette a szabad, dicső természetet,
Istent, embert, — habár csalódott, szenvedett“.

* * *

Igazi áldásos munkája volt, az egyházmegyei gyámpénztár páratlanul hű és gondos ápolása.

1862. évben vette át a gyámpénztárt, 9000 forinttal s 1886. évben adta át több, mint 50,000 forinttal. És amit egy okos, ügyes, finánckapacitás csak kitalálhat, felhasználhat, azt ő mind kitalálta és felhasználta, hogy ezt a pénztárt, mint szerelmesét, dédelgesse, gyarapítsa, erősítse. Különben olvadékony szíve, abban kemény volt, hogy egy fillért se engedjen, sőt minél többet összekuporgasson, — holott a maga javára egyáltalán semmit se számított. Az ő pénzkezelése mindig mintája lesz a tiszta, gondos pénzkezelésnek. Betűsorai, számsorai, mint a gyöngysorok: mutatták már külső alakjokban is azt a nagy szeretetet, mely kezét és lelkét vezette.

1885 júliusi egyházmegyei gyűlésen tárgyalták pénztárnoki lemondását, — jobb karját ért kiscbb bénulás miatt. Az egyházmegye bizonyos megdöbbenéssel vette és kénytelen volt elfogadni e lemondást. Aztán kifejezte mélységes háláját, gyönyörű ezüst emléktárgyak felajánlása mellett, megható ünnepélyt rendezve 1886 július 27–28. napjain tartott közgyűlése alkalmával. Érdemes visszaidézni egynemelyeket azon beszédekből, melyek akkor elhangzottak s a jegyzőkönyvben is olvashatók.

„Óh, a te érdemeidet nem hirdetik trombiták zengései, mint a hódító hadvezérekét..... mégis messzebb hat az, mint sok nagyok és dicsők érdemei; mert felszáll e földről, mint jóillatú áldozat, egészen a szeretet és könyörület istenének zsámolyához s nem fog elenyészni a mi kisvilágunkban, míg egyetlen szegény lelkészi özvegy és árva él a felsőszabolcsi egyházmegyében.

Negyedszázadig működöttél te lankadatlan kitartással, hogy a legnemesebb célok egyikét elérd s ha még ma nem értük is el egészen azt, mit kívívni akartál, hogy t. i. a lelkészi özvegyek a végső nyomor tépő gondja nélkül nézhessenek a jövőbe: a te fáradhatlan gondolkodásod által elértük azt,

hogy ez évben már 150 forintot adhattunk egy özvegynek. Ezt Isten segedelme mellett egyedül a te hűségednek köszönhetjük... Ha másé lesz is majd a teljes diadal érdeme: a te érdemed minden bizonynyal a Mózes érdeme! Valamint Mózes felvezette népét ama hegyre, melyről beláthatott az ígért földére, úgy te is felemeltél bennünket ama magaslatra, melyről édesen rajzolódnak elénk egy szebb jövő biztató körvonalai.

Tudjuk mi, hogy te érdemeid jutalmát szíved megnyugtató öntudatában találod; tudjuk, hogy érdemed be van írva az örök kegyelem könyvébe s ez reád, mint a Krisztus jó Vitézére, a legdrágább jutalom. De engedd meg nekünk is, hogy szerény jutalmunkkal megkoronázzuk érdemeidet (itt a lepel lehullott a jutalomtárgyakról). Fogadd el azért tőlünk e csekélységet a szenvedő özvegyek és árvák nevében; fogadd el hálánk, tiszteletünk s szeretetünk jeléül. Hadd példázza ez a jövő nemzedék előtt is a te erényes szíved emlékét, a mi hálánkat! Hadd legyen példa egyházmegyénk jövődjé lelkészi karában is, mely önfeláldozó, kitartó munkára buzdítson!“ (Néhai Lukács Ödön esperes üdvözlő beszédéből.)

Hadd intézzek még pár sort az emlékalbum ajánlásából, mely esperes és gondnok aláírásával adatott át:

„Munkás kezed, vas szorgalmad, fénylő lelkiismereted legyőzte a legnehezebb akadályokat! Úgyszólván fillérekből álló gyámpénztárunkat felvirágoztattad! Szelid szíved hatalma: a szeretet, lefegyverezte ama paizsos férfiút: az inséget. S míg te csöndben munkálkodtál, jutalmat csak szíved tudatában és Istennél keresve: felderítetted lelkésztársaid előtt egy szebb jövődjé hajnalát! Felélesztetted előttünk a haldokló reménységet!

Légy áldva e földön s áldva leszel az örökkévalóságban, szíved önfeláldozó erényeért!“...

Így az egyházmegye.....

S tehetnék-e én ehhez valamit?!...

„Ki ül gyémánttollal kezében,
A jótett könyvébenél mennyégben:
Jegyzett az Úrnak angyala.“...

* * *

1888 ápril 10-iki egyházmegyei közgyűlésen tárgyalták lelkészi hivataláról való lemondását, 41 évi szolgálata után 66-ik életévében. Hijába!... erőnk elkopnak. „Habár akaratom vagyom is a jóra, de hogy azt el is végezzem, nem tehetem“. És minél hűségesebben szolgált, annál inkább megőrli lelki erőt 41 év szolgálata. Érezte ezt az egyházmegye is és „sajnálattal bár, de megadja nagytiszteletű Vitéz

János úr kérelmét, nyugalomba helyezését, tekintve 41 éves lelkészi szolgálatát, de tekintve különösen özvegyárva pénztárunknál több mint negyedszázadon keresztül folytatott önzetlen, pontos, lelkiismeretes hivataloskodását. Kis egyházából valami csekélységet kér és kap, — hamar megvolt az egyesség s aztán ápril 29-én megtartja búcsúbeszédét, kiindulva azon igékből, melyek a Jel. V: 4—5. verseiben vannak megírva: „Én sokat sirtam — és egy a vének között mondja nékem: ne sírj... Ez is jellemző a lelkiületére. Aztán elvonult, vele igazán rokonlelkű feleségével, a borsodmegyei Sajóvamosra, rábízva testöket-lelkeket Anna leányuk gyermeki szívére, aki a Herceg Odescalchi ottani uradalomban szolgáló gazdatisztnak volt felesége; másik leányuk szintén egy kiváló tisztviselőnek volt felesége. Unoka nem volt, se itt, se ott. De a két szent öreg gyermeki kedélyt vitt a házhoz, — meg aztán a hercegi kastély védő oltalomként borult feléjük is. Annak az ideális gyermeki szívnek és a jó Istennek oltalma alatt láttak még jó napokat és — erős próbákat is. Midőn Anna leányuk magába maradt, birkozva a maga teste-lelke bajjaival, de le nem győzve, megint csak a Degenfeld-rokonok gondviselészerű gyámolítása mellett, tűrve, bízva, remélve, míg anyagi segélyt, támaszt nyertek egy kiváló magyar katonatisztben, Hrabóvszky József nyugalmazott huszár-alezredesben, aki megismervén azt az önfeláldozó csupaszív asszonyt, feleségül vette s némi birtokot vásárolva a szomszéd Sajósenyén, pompás úrilakással, nagy kerttel, a Sajó mellett, — Vitéz János itt jutott megint a maga elemébe, versenyezve a volt katonatiszttel, mindenféle kertészeti munkában, kora tavasztól késő őszig. Mert a volt katona is levetkezett minden cifra nyűgöt, annak örülve csupán, hogy természetete szerint való ember lehet mindig, minden körülményben.

Valami megható volt látni, megfigyelni ezt a szabad szigetre menekült kis családot. Azt a szívbéli viszonyt, azt az édes ünyölődést, a gondoskodásnak, a kedveskedésnek azt a szinte bújósdi játékát, amely főként a két öreg szüle és leányuk szíve közt napról-napra lejátszódott. Csak így lehetett elérni azt a magas életkort. Isten szerinti egyszerűségben, szent egyességben, — abban a szeretetben, amelyről Pál apostol egetvivő dalát zengi: „mindent elszível, mindent hisz, mindent remél, mindent kitűr és soha el nem fogy“.

„Csak a szeretetnek nincs vége,
Sugárzó, vagy sötét emléke
A túlvilágon is kíséret!“

Andrássy Kálmán.

IRODALOM.

Páratlanul álló esemény a magyar prot. irodalomban. Olyan húsvéti örömet hirdetünk most a magyar protestáns közönségnek, aminőre eddig gondolni sem mertünk. Egyszerre nem kevesebb, mint 112 *kötet protestáns ifjúsági és népies irat* jelenik meg a könyvpiacon. Lehetetlen ezt a legőszintébb elismerés és a legnagyobb lelkesedés hangján nem üdvözlőnk. Egy nagy vállalatnak a darabjai a megjelent művek. A vállalat címe: *Protestáns Ifjúsági és Népkönyvtár*. Szerkesztői: *S. Szabó József* debreceni főiskolai tanár és *Uray Sándor* szintén debreceni lelkész. A könyvek írói között olyanoknak a neveivel is találkozunk, akik teljes biztosítékot nyújtanak a könyvek jóságára felől. Ezek az írók, a két szerkesztőn kívül a következők: Babay Kálmán, Borsos István, Buday János, Csité Károly, D. Dolinay Erzsébet, Dombi Lajos, Forgács Gyula, Jámbor Lajos, Jámborné Székely Lilla, Jókay Lajos, Kádár Imre, Koncz Ákos, Kórész Endre, Könyves Tóth Kálmán, Osváth Kálmán, Papp József, dr. Pröhle Vilmos, Porcsalmy Gyula, Lic. Rácz Kálmán, Sántha Károly, V. Sipos Ida, Szeberényi Lajos, Szentmiklóssy József, Tóthné Zalai Emma, Vaday József, F. Varga Lajos, Végh István, Zih Sándorné. A művek az irodalom minden ágát felölelik. Vannak közöttük prózai és verses olvasmányok s ezek között elbeszélések a bibliából, a történelemből, az életről: mesék, legendák, életrajzok, elmélkedések, rajzok, történelmi előadások, bibliai oktatások, lyrai és epikus költemények, ismeretterjesztő olvasmányok; egyszóval minden olyan, amivel az ifjú lelkeket építeni és lelkesíteni lehet. S a műveket — ez előttünk egyik fő érdemök — józan és egészséges protestáns szellem hatja át. Egyenesen az a céljuk, hogy a mindkét nemű protestáns ifjúságot neveljék, hitben, erkölcsben és az egyházhoz való ragaszkodásban erősítsék. Ezért is föltétlen dicséretet érdemelnek. Beható ismertetésüket akkorára halasztjuk, amikor a műveket úgy az ifjúsági és népkönyvtárak, mint egyesek megszerezhetik, mert most még kötés alatt vannak. Április hóban lesz valamennyi készen, szép vászon díszkötésben, tetszetős címlappal s belől jeles festőművészek sikerült illusztrációival. Valóban formás, gyönyörködtető kötetek ezek az új művek kivülről is s nagyon ajánlják magukat. Helyes is, hogy a kiadók (a Hegedüs és Sándor cég) nem sajnálták a művek izléses és tetszetős külső kiállításától sem az áldozatot, mert csak így vehetik fel ezek a versenyt az enemű irodalmi termékekkel, főként egyfelől hit és erkölcsromboló selejtes irodalmi művekkel, másfelől a róm. kath. egyház egyoldalú, túlságosan felekezeties ifjúsági és népszerű irodalmával. Ismételten a leg

melegebben üdvözljük ezt az irodalmunkban páratlan eseményt: 112 kötet protestáns műnek egyszerre történt megjelenését s addig is, míg bővebben ismerethetnénk azokat, felhívjuk reájuk olvasóközönségünk figyelmét.

— **Egy jótékony nőegylet évkönyve.** Debrecenben 1869-ben alakult meg egy jótékony nőegylet. A szép múltú és áldásosan működő egyletnek a vezetői, amint az a kálvinista Rómában természetes is, mind-ekkoráig reformátusok voltak. Első elnöke *gróf Bethlen Mikó Róza*, nemsokára az ő lemondása után 1882-ben Veress László kollégiumi tanár s praeparandiai igazgató özvegyét szül. *Szathmáry Terézt* választották meg elnökké, aki díszes tiszét nagy buzgósággal és sikerrel 1910-ig töltötte be, amikor arról lemondott. Utóda lett az egylet jelenlegi, páratlanul agilis elnöke *Fráter Erzsébet*, Fráter Imrének, az érmeleki református egyházmegye egykori buzgó gondnokának a leánya. Az egylet első jegyzője vagy titkárja *Révész Bálint* püspök volt s azóta jórészt a főiskola tanárai töltötték be e tiszteket. Az egylet köztiszteltben és szeretetben álló igazgatója már régibb idő óta *Szele György* református lelkész. De bár az egylet vezetői reformátusok is, a jótékonyt felekezeti különbség nélkül gyakorolja s választmányi és rendes tagjai között minden felekezetteliek találhatók. Erről az egyletről jelent most meg egy nagyobb terjedelmű (179 nagy 8% rét lap), érdekes és értékes tartalmú Évkönyv, mely az egyletnek eseményekben gazdag másfél esztendei (1911. és 1912. első fele) munkálkodását, történetét és állapotát tünteti fel. Összeállította pedig e könyvet a választmány határozatából egy szerkesztőbizottság, melynek tagjai: *Sass Béla*, debreceni theol. akad. tanár, akinek felesége az egyletnek egyik oszlopa, nagytevékenységű alelnöke, továbbá *Szele György* és *Varga Pál*, ez utóbbi főiskolai s egyházkerületi számvevő s egyúttal az egylet ellenőre. A szerkesztő bizottság az Évkönyvben valóban alapos és gondos munkát adott. Főként az egylet anyagi erejét és állapotát tünteti fel a könyv nagy részletességgel. Megtudjuk ebből, hogy a debreceni jótékony nőegylet nemcsak a legrégebbiek egyike e hazában, hanem a legkiterjedtebb munkakörben is működik és gazdag anyagi eszközökkel rendelkezik. A szegények segélyezésén kívül árvaházat, elemi iskolát és népkonyhát is tart fenn. Évi jövedelme jelenleg meghaladja a 18 ezer koronát (a nőipariskolát bele nem értve) s kiadása is körülbelől ugyanannyi a szegények gyámolítására és az árvák növelésére. Jövőben még hathatósabb és áldásosabb lesz működése, mert három nagy hagyaték (Vértessy, Váradi, Szabó és Kaeskovicsné-féle) révén hatalmas vagyonhoz jut, úgyhogy az Évkönyvben kimutatott vagyonleltár szerint az egylet vagyona ingatlanokban, ingo-

ságokban és tőkékben megközelíti a 650 ezer koronát. Ily szép vagyonnal sok jót lehet tenni s az egylet buzgó és gondos vezetősége garancia arra, hogy tesz is. Az Évkönyvből látjuk, hogy folyton újabb alapítványokkal gyarapodik az egylet vagyona. Így a múlt esztendőben az államsorsjáték jövedelméből 12,500 koronát kapott, melyet „Erzsébet királyné jótékony nőegyleti segélyalapítványa” címen kezel. A múlt évben elhalt nagydíszű volt elnöknek *Veressné Szathmáry Teréz* emlékére két alapítvány is létesült; egyik, mely ma 1085 korona, közadakozásból jött létre, a másikat 2000 koronával a megboldogult családja létesítette. Az Évkönyv, melynek gazdag tartalmáról még sokat lehetne írni s melyet az érdeklődők megkaphatnak, ha ez iránt az egylet ellenőréhez, *Varga Pál* kollégiumi számvevőhöz (Debrecen, református kollégium) fordulnak, első lapjain bemutatja szép kivitelű képen az egylet árvaházat, melyet hálából és tiszteltből a Veressné Szathmáry Teréz nevére nevezett el, — aztán az egylet elnökének ippi és érkeserűi Fráter Erzsébetnek az arcképét, akit a király 1911-ben a koronás arany érdemkereszttel tüntetett ki. A szép múltú s nagy jövőjű egyletet és tartalmas Évkönyvét ajánljuk a nemes lelkek buzgó figyelmébe. S. Sz. J.

A „*Vasárnapi Ujság*” február 23-iki száma nagy érdekességű közleményt hoz egy magyar oroszánvadász, *Kittenberger Kálmán* kalandjaiból, pompás fényképfelvételekkel. *Térey Gábor* dr. befejezi a gróf Pálffy-féle képtár ismertetését. Szenzációs szépségű kép mutatja be a Nemzeti Színház újdonságát, *Shaw Caesar* és *Kleopatrája* egy érdekes jelenetét. Pompás képek a modern plakátművészetről. *Nádai Pál* cikkével, képek *Scott kapitányról* s az elpusztult délsark expediciójáról, aktuális arcképek adják a többi képeket. Szépirodalmi olvasmányok: *Krudy Gyula* regénye, *Kájel István* novellája, *Haraszthy Lajos*, *Balla Ignác* és *Tóth László* versei, egy érdekes francia regény, *Schöpflin Aladár* színházi cikke. Egyéb közlemények: cikk és kép az asszuáni új vizgátról s a rendes heti rovatok: Irodalom és művészet, sakkjáték, stb. — A „*Vasárnapi Ujság*” előfizetési ára negyedévre öt korona, a „*Világkrónika*”-val együtt hat korona. Megrendelhető a „*Vasárnapi Ujság*” kiadóhivatalában. (Budapest, IV., Egyetem-utca 4. szám.) Ugyanitt megrendelhető a „*Képes Néplap*”, a legolcsóbb újság a magyar nép számára, félére két korona 40 fillér.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Tanári székfoglalók.** Két nap és éjjel tartott a nagy szellemi torna, mint a tárnokvölgyi ütközet. A kollégiumon zászló lengett, az akadémia rectora

szünetet és ünnepet rendelt. Hivatalosok, egyháziak és világiak mindenfelől gyülekeztek, a diákság elfoglalta a díszterem karzatait, a kántus énekelt és megkezdte a sort rugonfalvi *Kiss István* egyetemi magántanár a magyar história tanára és értekezett az 1540-ik törvénycikkről, a nádorságról. Kifejtette, hogy az ország kettészakadásának idején ebben az intézményben látták őseink az ország egységét s ezért nem akarták azt egyoldalúlag betölteni. Az előadás és az előadó egyformán tetszést és pálmát nyertek. Utána *Kovács István* tanítóképezdei tanár következett sorra és a levegő folyósításáról (a levegő cseppfolyóvá tételéről) adott igazi szaktudományos magyarázatot. Egymásután vonultatta fel a természettudomány és vegytan jeleseit, kezdve a derék görög filozófusokon, akik a levegőt elemnek tekintették. Plató szümpozionját Bessenyei Ferenc gimnáziumi tanár fejtegette s ezt a rokonszenves tárgyat szellemes és elevenes előadásával (kár, hogy sebesen beszélt) olyan közel hozta hozzánk, amennyire a magnum áldomást kedvellő és asztal gyönyöreivel töltöző magyarsághoz csak lehetett. A három előadás után szünet következett és a küzdők érdemeit egyelőre az éj takarta. Másnap újra frissen kelt a nap és frissen robogtak be a díszterem parkettjére az új daliák. *Pokoly József* kezdte a viadalt, a catholicummal. Mint az egyetemes történetnek, ebben is az ókornak és a középkornak tanára méltó tárgyat választott, melyen nemcsak tudását is bemutatta, de arról is bizonyosságot tett, hogy mi kálvinisták ott is elfogulatlanok tudunk lenni, hol az igazság megállapítása érdekeinkkel is ellentétesnek látszik. Azért mondom, hogy látszik, mert az igazság soha se lehet igazán protestáns ellenes. Az pedig, hogy a középkorban a keresztyén köztársaság, a róm. kath. egyház tartotta össze a világot, tény dolog. De nem tartja ma. Ma már egészen más közösségben élünk, a műveltség s a kultura közösségében és ebben sokkal jobban érezzük magunkat. *Pokoly József* érdemeit nem kell felemleneni és külön kiemelni. Mögötte fényes múlt áll s előtte még fényesebb jövő. *Ozsváth Ödön* gimn. tanár a jobbágyság küzdelméről beszélt. (Kár, hogy előadása három részre tagozódott s emiatt a kálvinista rektor vagy papra valló *jobbágy miatyánk*, ami főtémája volt, elmosódott.) Ezekről a küzdelmekről, ha valahol, Debrecenben, ahol főleg a magyar polgárság és jobbágyság fiai tanultak, ahol a Ludas Matyit írták — lehet leginkább megemlékezni. Tény azonban, hogy az előadás többet ölelt fel, mint az alkalom követelte volna. A hatás helyesebb beosztással, a középső rész (a Dózsa lázadás) elhagyásával fokozódott volna. A pán geográfia, tudós, lelkes bajnoka, dr. *Ecsedi István* fejezte be a sort. A földrajzi tanítás módszeréről és fel-

adatairól szólott, olyan közvetlenül és lelkesedéssel, hogy a kifáradt nagyközönséget is magával ragadta. Végül a szellemi torna intézői: rektor, igazgatók keltek versenyre és fejezték be a bajvivást. Mintha csak a középkori egyetemi avatások hivatalosait láttuk volna. Olyiknak még a hangja is olyanformán zengett. Az elnökség a pálmát egyenlő arányban felosztotta az újonnan székfoglalók között. A közönség pedig csatlakozott az elnökség kijelentéseivel és egyformán szívébe fogadta az új tanárokat, akiket mi is melegen üdvözlünk. Este volt a nagy áldomás, amelyen 12 óráig maradtunk együtt s amelyen a Plató szümpozionja szolgált mintául. De itt a tudományt dicsőítettük s velünk együtt azok is, (a helybeli tanintézetek képviselői), akik mint az ünnepélyes székfoglalón, úgy az ünnepi lakomán is részt vettek. Lám, itt magunk közt is, de még a többiekkel is (róm. kath. főgimnázium, állami reáliskola, kereskedelmi akadémia) is békességben élünk. Sokáig élhessünk.

— **Az új közoktatásügyi miniszter.** Addig készülődtek a háborúra a dr. Jankovich Béla kinevezése miatt véres kardot hordozó, elégedetlen koalíált hadak, hogy azóta már kultuszminiszter is lett belőle. Ez volt az elmúlt hét nagy politikai csattanója. Zichy János gróf megbukott és elment. Minisztersége elmúlt, mint az álom, az állami közoktatásügy hihetetlen romlása azonban itt maradt utána. Ez a romlás még Apponyi alatt megkezdődött, Zichy minisztersége alatt azonban az Eötvös és utódai által megteremtett állami közoktatás ügyének pusztulása lett belőle. Az állami tanintézetekben a kath. vallás tanárok lettek az urak. Az országos tanár-egyesületből kiváltak a kath. iskolák tanárai. Az egyetemre rányomta bélyegét a reactio. A népiskolák államosítása lekerült a napirendről. Kultura és állam ellenes irány kapott lábra a miniszteriumban és a parlamentben. A tanárokat megrendszabályozták a 35 évvel, a néptanítókat meg végleg elkeserítették a fizetésrendezéssel. Jelszóvá lett az állam javainak elpredálásból itt-ott nekünk is jutott egy morzsa. És ha élelmesebbek lettünk volna, még több is juthatott volna. Nem felekezeti; magyar állami, közpolitikai szempontból van Zichy ellen panaszunk. S ez az oka, hogy eltávozásá miatt nem tudunk búsulni. Mi elsöben magyarok vagyunk s csak, mint magyarok protestánsok. Ellenben reménységgel tekintünk a dr. Jankovich minisztersége elé. Reméljük, hogy két elődjével szemben, kik az egyházat fölébe helyezték az államnak, végre valahára a magyar államnak a képviselője is szóhoz jut a kultuszminiszteriumban. S ebben a tudatban örömmel köszöntjük ismét dr. Jankovich Bélát, mint kultuszminisztert is. Minden jel oda mutat, hogy ebben a

nézetünkben most már mindazok egyet értenek velünk, akik őt eddig azon az alapon, mert régi szokás szerint a kultuszminiszternek róm. katolikusnak s az államtitkárnak protestánsnak kell lenni — erősen támadták. Az új miniszter e feltételnek megfelelt s ha államtitkárnak, mint ki is színezték, nem is lett volna jó a koalíció szerint, miniszternek okvetlen jónak kell őt találniuk. És jónak is fogják találni. Q. e. d. Mi pedig mindezeknek ellenére tovább is fentartjuk azon nézetünket, hogy a köz érdeke az egyházak érdekeinél is előbb való s hogy az uralkodó vallástól és az államilag előnybe részesített felekezetiességtől szemponjtól el kell tekintenie valahára az államnak is. Az állam ne benne, hanem felette álljon a felekezeteknek. A felekezetek pedig ne abban versenyezzenek, hogy az államtól minél több előnyökkel esikarjanak ki, hanem abban, hogy a köznek minél nagyobb szolgálatot tegyenek. Hatalmi tekintetben a felekezetek az állam után igazodjanak. Az állam pedig legyen méltányos és előre látó. Úgy erősítse a felekezeteket és azokat erősítse, hogy maga is erősödjék általok. Hivatalaiban pedig a tehetségnek; a szakképzettségnek az érdemnek és arravalóságnak adjon koszorút s nem az anyakönyvi kivonatnak. Ezért köszöntöttük a volt államtitkárt és ezzel üdvözljük őt, mint az új közoktatásügyi minisztert is.

— **University extension.** A tudományok szabad iskolája Debrecenben is, az iskolák városába is bevonult. Az intézmény élén püspökünk áll, kinek elnöki megnyitóját lelkes, fényes közönség ünnepelte. De úgy fogadta az Alexander Bernát egyetemi tanár szabad előadását is, mellyel a philosophia szerepét és feladatát fejtegette. Másfél óra hosszat tartott ez a fejtegetés és mindvégig lebilincselte a figyelmet. Ez a tudós igazán tudós, valóságos professzor, aki hisz magában és tudományában, és kiben mások is hisznek. Olyan könnyedén járt a mély részek felett, hogy a laikusok is követhették, olyan súlyos dolgokat mondott, hogy a tanult elmék is vissza torpantak, hallván. Elmondta, hogy a bölcsezet valamikor minden volt mindenkiben, hatalmas rendszerébe úgy bele foglalta a világot, hogy annak ismerése a valóságban szinte feleslegesnek látszott. Előadta, hogy vesztett el lassanként mindent s hogy váltak el útjai az egyes tudományoktól, annyira, hogy a Comte Ágoston rendszerében már neki magának sem jutott hely s kifejtette, hogy a mai bölcsezetnek mi a feladata? Érdekes volt, midőn a természet törvényei és az értékelés közti viszonyt kifejtette s ezzel a bölcsezet feladatát meghatározta. Szerinte a természet s a társadalmi világ törvényei nem annyira törvények, mint tények s ezekre vonatkozólag az értékelés segítségével a bölcsezet igazít el. Mi kálvinisták kettős érdekekkel

hallgattuk Alexander Bernátot, úgy is mint kétségkívül elsőrangú tudóst, de úgy is mint aki hozzánk némienemüképen közel áll. Mi kereszteltük el őt az idegen hangzású Alexander Bernát név helyett a sokkal magyarosabb Bernát Sándorra. (Ez még b. e. Czelder Márton idejében történt.) De még inkább azért, mert mi reformátusok sokban a königsbergi nagy gondolkozóval Kánt-tal rokonszenvezünk és az élő magyarok közt, sőt egész Európaszerte Alexander Bernát ismeri Kánt dolgait a legjobban s magyarázza a legvilágosabban. Egész természetes tehát, ha a kollégiumi körök a legnagyobb rokonszenvvel fogadták a budapesti nagy tudósi és mindenütt előjártak ünnepeltetésében. Ezt tesszük mi is most és egyúttal azon óhajításunknak is kifejezést adunk, hogy máskor is látogasson el hozzánk.

— **Balassa György szerajevói tanár előadása.** Az elmúlt hetet a felolvasások, nagy beszédek és szónoklatok hetének nevezhetjük. Pénteken, szombaton ott volt a hatos tanári székfoglaló, az elmaradhatatlan bemutató, méltató, hálálkodó beszédekkel, felköszöntőkkel. Azután jött vasárnap az Alexander Bernát előadása. Kedden tartotta felolvasását a bosnyák muzulmán népköltészet magyar vonatkozásairól Balassa György szerajevói tanár. Szerdán volt a Csokonai-kör felolvasása. Csütörtökön dr. Mitrovics Gyula értekezett az University extension keretében a tetszésnek tárgyi és alanyi feltételeiről. Ugyaneznap volt Hajdú vármegye új székházának felavatása dr. Baltazár Dezső felolvasó nagy beszédével. Isten csudája, ha még emlékezni is tudunk az egyes előadásokra és felolvasásokra. A Balassa Györgyről azonban emlékeznünk kell, mert egészen új dolgokat fejtegetett. Arról adott értesítést, hogy a mi hőseinkről és dolgainkról minő benyomást nyertek és milyen képet rajzoltak a szomszéd Bosznia muzulmánjai? Már az a körülmény maga is érdekes, hogy a bosnyák népköltészetben a magyarság dolgainak is van valami lecsapódása. Még érdekesebb a mód, ahogy a mi hőseinkről emlékeznek. Balassa György főképen a Zrínyi Miklósról és Szigetvár ostromáról és a II. Rákóczi Györgyről szóló bosnyák történeti énekekkel ismertette. Szigetvárának ostroma még nagyobb vállalat volt a bosnyákok szemében, mint a mieinkében is. Szolimán 14 évig ostromolja a várat és Zrínyi elmenekül. II. Rákóczi György pedig épen valami nagy, az egész törökséget fenyegető keresztény hősnak van rajzolva. A felolvasó ülésen gróf Degenfeld József elnökölt. Ő a lelke a debreceni bosnyák-magyar akciónak. Ő nyitotta meg a gyűlést és üdvözölte a szép számmal megjelent közönséget. Ugyancsak ő üdvözölte az előadót, ki dr. Ferenczy Gyulának, a Bosnyák Akció titkárnak volt a szívesen látott vendége. Így folyt le az irodalomtörténeti szempontból is érdekes

felolvasás, melynek rendezésére a Budapesti Bosnyák Központ és annak agilis vezetője dr. Balkányi Kálmán is közreműködött.

— **Az évesdi református ifjúság februári vallásos estélye.** Az évesdi népkörben múlt vasárnapon a református ifjúság szépen sikerült vallásos estélyt rendezett. Az ifjúság énekének elhangzása után az elnök Dávid Gyula református lelkész úr a nagyszámban megjelent közönséget szívélyesen köszöntve, előadást tartott „Az ifjúsági egyletek tavaszi és nyári testedző és léleknevelő működéséről”. A közönség tetszését és éljenzését kiváltó elnöki előadás után Bóna Margit szépen szavallta az „Isten dicsérete” című költeményt. Ezen szavallatot bezárta az ifjúság ugyanilyen című összhangzatos éneke. Gönczi Klárka pedig Dombi Lajos „Egy Istenem egy hazám” kezdetű versét szavallta el igen sikerülten és nagy hatással. Az ifjúság hazafias dala után Veress Sándor református segédlelkész úr tartott tanulságos felolvasást „Az isteni gondviselésről”, melynek hatása alatt az egész közönség elénekelte „Istenre bízom magamat...” kezdetű énekversünket. Kevés szünet után, mialatt a tea is beszovaltatott az áldozatkész háziasszonyok ú. m.: Dávid Gyuláné, Bán Kálmánné, Kulcsár Józsefné, Nagy Gáborné, Rózsa Istvánné, nemkülönben Dávid Rózsa és Pethő Juliánna leánykák buzgólkodásából, következett Balogh Imre megható vallásos komoly szavallata. A fokozódó hangulatot egész kedélyessé tette Dávid Mihálynak (Tompától írt) meglepő ügyes, vig szavallata, mely meg is újráztatott. A Szózat eléneklése után az elnök bezárta a minden tekintetben jól sikerült februári vallásos estélyt. *Egy hallgató.*

— **Hajdu vármegye székháza.** A régi Fehérlőszálloda helyén, mely még a honfoglalásra vonatkozó mondanok emlékét őrizte, Hajdu vármegye hatalmas, új székházat épített. A monumentális épület, melynek homlokzata úgy néz ki, mint valami stilizált persaszőnyeg, vagy még inkább, mint a debreceni kivarrott magyar szűr, már az első pillanatra is magára vonja a figyelmet. Hatalmas, nagy, boltozatos kapuja, kiugró, bástyaszerű falai már előre bejelentik a középületet. Még inkább belső berendezése, a lakosztályoknak kettős csoportosításával és a nagy gyűlésterem ablakaiban a hét vezér üvegmozaikos ábrázolásaival. Ez a nagyterem és a debreceni Nagytemplom volt a házavató ünnepélynek színhelye. A Nagytemplom is, mert Hajdu megye, mint csaknem tiszta kálvinista lakosú megye, ide kívánczozott átal a gyűlés kezdetén hálákat adni. A hálaadó imádságot ki tarthatta volna más, mint az alsószabolcs-hajdusági egyházmegye új esperese, nagytiszteletű Szabó Lajos hadházi lelkész? És kit bíztak volna meg az avató-beszéd tartásával mást, mint dr. Baltazár Dezsőt, a megye nagy fiát és a megyei gyűlés, az állandó választmány előkelő

tagját, a nagy református tiszántúli egyházkerület püspökét? Nem is csalódtak benne, a püspök olyan beszédet mondott, amilyenhez hasonlót nem igen mondtak még megyei ünnepeken. De talán nem is lehetett volna másutt ezt ilyen hatással és közvetlenséggel elmondani, mint Debrecenben, Hajdu megyében, ahol mind a múltnak demokratikus hagyományai, mind a politikai és mind az egyháztársadalmi viszonyok egyformán közreműködtek arra nézve, hogy itt az országos felfordulások és veszedelmek közepette a tekintetes és vitélő megyei karok és rendek zavartalan békében tanácskozhassanak és élhessenek. Ebben a megyében nincs az egyházak közt surlódás, mert többségben a türelmes liberális kálvinisták vannak. Nincs politikai gyűlölködés sem, mert míg az országos képviselők mind a régi, igazi függetlenségi tradíciókat képviselik, a vármegyén alig kerül szóba a politika. Még tulajdonképeni rendi- és osztályharcok sincsenek, mert ilyen rendek se alakultak itt ki ezen a területen. Itt mindenki egyformán szabad és nemes volt és uralkodó családok nem keletkeztek. Ilyen az alföldi kálvinista vármegye, mely felé mi ez alkalomból ünnepi érzéssel és a legjobb kívánatokkal fordulunk. Azért is, mert szereplő emberei, nagy fiai, főispánja, Domahidy Elemér, alispánja, Kovács Gyula, díszszónoka, dr. Baltazár Dezső a mi egyházunk vezérférfiai is egyszersmind. De azért is, mert a mi alkotmányunk is a vármegye formájára és hasonlatosságára teremtődött valamikor a 16-ik században. A megye azóta sokat haladt, de a régi magyar világ képét még most élethíven megőrizték a mi esperességeink. Ami volt a vármegye, az *vagyunk* mi s ebből az is következik, hogy ami *most* a vármegye (nagy állami javadalmazásokkal ellátott, fényes alkotmány), mi is leszünk *majd* egykor. De hogy olyan szép székházaink (megannyi reformációi csarnokok és közművelődési házak) lesznek-e s hogy olyan hatalmas ünnepélyel és avatási szertartással vegyük azt birtokunkba, mint azt most Hajdu megye tette, az ki van zárva. Ezt az ünnepélyt túllicitálni egyszerűen lehetetlen. Legfeljebb csak a jókívánságot lehet még hozzá fűzni, hogy az alföldi magyarságnak itt Hajdu megyében lakozó fiai ebben a székházban sok boldog napokat lássanak. De lássanak azok is, akik a megye nevében ezt a palotát birtokukba veszik, Domahidy Elemér főispán, Kovács Gyula alispán és a többiek, akiket a magyarok Istene sokáig éltesen.

— **A lelkészi korpótlék ügyéhez.** Úgy a főtiszteletű püspök úrhoz, mint az egyházkerületi pénztári hivatalhoz több rendbeli felszólalás érkezett a korpótlék számításának rektifikálása céljából. Tényleg megtörtént, hogy néhány esetben az esperesi hivatal az egyházmegyéjén kívül más egyházmegyében töltött szolgálati éveket — bizonyára adat hiányában —

nem tüntette ki a felterjesztett kimutatásban. Szíveskedjenek minden ilyen esetben az érdekelt lelkészeknek az esperesi hivatalnál a más egyházmegyében töltött szolgálati éveket igazolni, erről hivatalos bizonyítványt kérni és terjeszteni fel a főtiszteletű püspök úrhoz, kérvén a rektifikáció érdekében a szükséges intézkedés megtételét.

— **Buj község fogyasztási szövetkezete.** Andrassy Kálmán buji lelkész, az *Élet Világossága* című kis lapjában nemcsak ígékben hirdeti hívei előtt a szövetkezeti eszme áldásait, hanem számokban is. Beszámol a fogyasztási szövetkezetekről, melynek 92 tagja s 3327 korona alaptőkéje mellett szép eredményeket ért el. A múlt év folyamán eladott 40,479 K 71 f értékű árút. A főbb eladási tételeket idejegyezzük, tanúság kedvéért. Legnagyobb tétel a cukor, 5680 K 56 f értékben; azután a női- és gyermekruhanemű és vászonfélék 4545 K 12 f értékben; só 3792 K; szesz és finomabb pálinkafélék 3455 K 69 f értékben; petroleum 1868 K 82 f, szappan 1638 K 16 f, finom liszt 1278 K 50 f értékben. Az eladási árakra nézve versenyez a város nagyobb kereskedők áraival és az árúk minőségére nézve is. Legnagyobbrészt a Hangya központ útján rendel, ezt tapasztalta a legjobbnak és legelőnyösebbnek. Például a sónál egész waggonnal hozatott a Hangya útján többhavi hitelre és a legfinomabb örölt sót 24 fillérért adhatott különként. Semmi más célunk nincs — mondja a beszámoló — mint a község lakosságát minél jobb és minél olcsóbb árúkkal látni el itt helyben, hogy tisztán kezelt, jó mértékű, egészséges cikkeket használjon a népünk s táplálhassa testét jó táplálékkal. Éppen ezért nagy árakat, nagy nyereségeket nem gyűjtöttünk, de azért van már négyezer koronán felül tartalékalapunk s így erősödik évről-évre a boltunk, ami legfőképpen Erdélyi Antal és feleségének érdeme, akik nem fizetésért, nem hérért csupán, hanem a jó szív és tiszta lélek emberbaráti kötelességből, itt is, mint a Hitelszövetkezetnél, szolgálnak megbecsülhetetlen hűséggel.

— **Nagy Budapest egyházi élete. 1943-ban.** A budapesti református egyház életének jövőképe érdekesebb rajzot olvasunk az Egyházi Értesítőben Sebestyén Jenő tollából. E rajz szerint: „...Hát bizony már külsejében is sok minden megváltozik majd akkorra ebben a szép városban. A Kálvin-tér már nemcsak a föld fölött, hanem a föld alatt is hatalmas villamos vasutak központja lesz. Az egyház is új, gyönyörű hatemeletes palotába költözik. Jobbra a templomtól megépíti a város a maga gyönyörű palotáját, egy stílusban az egyházzal s középütt ott fog emelkedni büszkén, új tornyával a régi templom. Maga a palota, az egyház palotája, központja, szíve lesz a budapesti egyházi életnek. Ott van mindjárt az oroszlan-utcai oldalon a régi theologia helyén az

új keresztyén szálloda (Christliches Hospiz), melynek vezetését svájci mintára a Református ifjúsági egyletre bízta az egyház. De menjünk csak tovább. Itt van mindjárt a templom mögött az udvaron a hatalmas, impozáns *evangelizáló terem*, gyönyörű ivólámpáival, kicsiny orgonájával, teljesen felszerezve vallásos estélyek, konfirmáció oktatás stb. számára. Itt tartják a különféle egyesületek gyűléseit is. Itt találkoznak egymással az összes budapesti egyházi munkák vezetői. Külön kis terme van a *hitoktató-testületnek*, a *lelkészeknek*, akiknek száma már ekkorra 12-re szaporodik. — 1943-ban a hitoktatók munkaköre is megnagyobbodott. Mindegyiknek megvan a maga *köre* künn a városban s alkalmas helyisége, ahol valamiféle belmissziói munkát végez külön, a rendes murkáján felül. Ujpesttől Erzsébetfalváig, Rákosszentmihálytól Budafokig, a Nagy-Budapest óriási területén kívül az új hatalmas gyártelepeken, munkásnegyedekben gyűjtik, toborozzák a híveket öntudatos munkára, buzgó adakozásra s az új, virágzásnak indult egyházi életet az egész ország reformátussága kíséri figyelemmel. Az „*Egyházi Értesítő*” is új ruhába öltözik. Már nem havonként, hanem *hetenként* jelenik meg 20,000 példányban. Kicsiny kis szerkesztőségének ablakai a Lónyai-utca néznek s Nagy-Budapest egyházi életének összes mozzanatairól oda küldik be értesítéseiket telefonon hétről-hétre a segédlelkészek és vallástanárok. De egyike a leggyönyörűbb intézményeknek a hatalmas *városi misszió* óriási szervezettel, egyszerű szegény- és munkásgondozó intézményeivel. Ezt a nagyjelentőségű intézményt már 1915-ben felállítja az egyház s a Család-utcai első telep után rohamosan szerveződnek a missziói központok az Angyalföldön, újpesti részen, Külső-Ferencvárosban, Budafokon stb. Ugyancsak a Kálvin-téri palotában lesz az *egyházi könyvkereskedés és nyomda*, melyet a különféle belmissziói egyesületek tartanak fenn első sorban. A külvárosokban gyönyörű olcsó kis *imatermeket* építtetett az egyház állandó istentiszteletek számára. Itt tartják a munkások számára a szeretetvendégségeket és vallásos estélyeket. De még más is van itt a Kálvin-téri palotában. Egy *egyházi temetkezési intézet*, mely még az egyháznak is szép hasznot hoz, amelyet az aztán újra jótékony célra, szegények gondozására, betegek fölsegelésére, új építkezésekre stb. fordíthat. *Új templomok* is épültek 1943-ra az Angyalföldön, Lipótvárosban, Család-utcában, Kelenföldön, Külső Soroksári-úton kicsiny kis falusi templomocskák vagy imatermek, melyek gyűjtik a híveket, felébresztik mindenütt a buzgóságot s vele együtt visszatérül az egyháznak mindaz, amit anyagiakban és erkölcsiekben ezekbe a munkákba befektetett. Szép program. Helyeseljünk és azt kívánjuk, hogy 1943 előtt megvalósuljanak,

Kolozsváron kevesebb pópista eddig is megtett ennyit, ha nem többet.

— **Kimutatás** a tiszántúli egyházkerületben az 1912. évben elhalt lelkészekről : Az alsószabolcsi egyházmegyében : Baróthy István hajdúnánási, Nyakas Balázs polgári. A beregi egyházmegyében : Batta Ferdinánd nagybégényi júl. 14. A békésbányai egyházmegyében : Gerőcz Lajos szentesi, 1912 márc. 30, Csák Emil ref.-kovácsházai jún. 15. A bihari e.-megyében : Szalay Pál hegyközpályi május 5., Nyikos Sándor p.-toldi aug. 28. A hevesnagykunsági egyházmegyében : Gergely Antal mezőtúri febr. 11. A közép-szabolcsi egyházmegyében : Hatvani Pál nyírgyulaji, Gönczy István nyírpazonyi, Ablonczy László téglási. A nagybányai egyházmegyében : Papp József adorfáni márc. 23., Kálmán Sándor április 28. A nagy-károlyi egyházmegyében : Segesváry József kántorjánosii febr. 18., Kalmár Ferenc genesi jan. 11. A nagyszalontai egyházmegyében : Győri József köröslárkányi dec. 8., A szatmári egyházmegyében : Losonczy Gusztáv komlódtótfalui febr. 9., Bartha Mór gacsályi május 15., Filep István fülesdi szept. 21., Biki Károly szatmári október 8. A hű szolgálak emlékezete legyen áldott!

— **A mezőtúri Ref. Olvasó-Egyesület** 1913. évi február hó 23-án, azaz vasárnap este 6 órakor a főgimnázium dísztermében tartotta mintegy 1000 egyháztág jelenlétével ünnepélyes közgyűlését. Az ünnepély sorrendje volt : 1. A gyülekezet éneke. 2. Elnöki megnyitót tartott Murányi János lelkész. 3. Tisztújítás. Elnökké Murányi János, alelnökké Kónya Gábor és Csanádi Dezső választottak meg. 4. Vegyeskar éneke Somogyi István tanító vezetésével. 5. Szavalt Csomasz Dezső lelkész. 6. Mester, a bösz vihar dühöng. Énekelte Panyik Teruska. 7. Szabad előadást tartott Görömbei Péter mándoki lelkész fenomenális sikerrel. 8. Az áldott orvos közeleg. Énekelte Nagy Juliska. 9. Szavalt Dózsa Emma. 10. Vegyeskar éneke Somogyi István tanító vezetésével. 11. Bibliamagyarozatot, imát mondott Kónya Gábor lelkész. 12. A gyülekezet éneke. Ezen napon a nagytemplomban is Görömbei Péter predikált.

— **Helyreigazítás.** Lapunk folyó évi 8-ik számában a hódmezővásárhelyi egyház segédlelkészi állása pályázati hirdetésébe tévedésből hiba csúszott be, amennyiben a pályázati határidő folyó évi március 15-re van jelezve, holott az tényleg folyó évi március 5-ig terjed. Ajánljuk e körülményt a pályázni kívánók figyelmébe.

— **Reverzális statisztika.** A m. kir. központi statisztikai hivatal havi közleményei szerint a gyermekek vallására vonatkozó megegyezéseknél (levonva a nyereség-veszteséget) folytatólagosan közöljük, hogy a múlt évi október havában az evangélikus egy-

ház vesztesége 48, a református egyház vesztesége 51, november havában az evangélikus egyház vesztesége 87, a református egyház vesztesége 60; decemberben az evangélikus egyház vesztesége 19, a református egyház nyeresége 75. Havi kimutatásaink alapján a következőképen állapíthatjuk meg az evangélikus és református egyházak 1912. évi *előzetes* (s nem végleges) reverzális nyereség-veszteség számláját :

Január	ev. 64	ref. 9	ev. —	ref. —
Február	95	87	—	—
Március	1	—	—	59
Április	36	6	—	—
Május	53	13	—	—
Június	31	—	—	5
Július	38	1	—	—
Augusztus	22	11	—	—
Szeptember	34	23	—	—
Október	48	51	—	—
November	87	60	—	—
December	19	—	—	75
Összesen ev. 528	ref. 261	ev. —	ref. 139	
Numeri loquuntur	139			
Kassa	122			

Homola István ev. lelk.

Luther utolsó kézírata.

„Vergilius Bucolicait senki meg nem értheti, hacsak öt esztendeig nem volt pásztor ;

Vergilius Georgicait senki meg nem értheti, hacsak öt esztendeig nem volt földműves ;

Cicero Epistolait senki teljesen meg nem értheti, hacsak 25 esztendeig nem forgolódott valami nagy közösségben ;

a Szentírásról senkise gondolja, hogy azt eléggé megizlelte, hacsak prófétákkal, amilyenek Illés és Elizeus, Keresztelő Jánossal, Krisztussal és az Apostolokkal 100 esztendeig nem vezette a gyülekezeteket.

Koldusok vagyunk. Az már igaz.

1546 február 16-án.

D. Luther Márton“.

Eredetiben :

„Den Vergil in seinen Bucolicis kann niemand verstehen, er sei denn 5 Jahre Hirte gewesen ;

den Vergil in seinen Georgicis kann niemand verstehen, er sei denn 5 Jahre Ackermann gewesen ;

den Cicero in seinen Episteln kann niemand ganz verstehen, er habe denn 25 Jahre in einem grossen Gemeinwesen sich bewegt ;

die h. Schrift meine niemand genugsam verschmeckt zu haben, er habe denn 100 Jahre lang mit Propheten, wie Elias und Elisa, Johannes der Tauffer, Christus und den Aposteln die Gemeinde regiert.

Wir sind Bettler. Das ist wahr.

16. Februar 1546.

D. Martin Luther“.

Pályázat.

Tisza-mogyorósi (Szaboles) református kántortanítóságra pályázat hirdettetik. Javadalom: természetbeni lakás, melléképületekkel. 5 kat. hold hold 265 □-ól szántóföld. Különböző címenek állam segéllyel együtt 1059 korona 22 fillér. Stóla. Egyházi jegyzőségért 200 korona. Korpótlék államtól. Kötelesség: tiszántúli egyházkerület tanterve szerint jelenben III—VI. osztályú vegyes iskola vezetése. Ismétlősök tanítása. Mindennemű kántori teendők végzése. Akadályoztatás esetén és kanonikus órákon lelkész helyettesítése. Egyházi jegyzőség. Ifjúsági könyvtár kezelése. Állami adókat javadalmas fizeti. Önköltségen megjelenők esetleg előnyben részesülnek. Állás választás után azonnal elfoglalandó. Pályázatok oklevéllel, egyéb bizonyítványokkal március 12-ig református lelkészi hivatalhoz Tisza-mogyorós (posta Mándok) küldendők.

Pályázati hirdetmény.

A sárospataki református főiskola igazgatósága pályázatot hirdet a jogakadémián megüresedett *római jogi tanszék*re, melynek kötelezett heti óraszámja 10.

Rendes tanári javadalom: 1. Törzsfizetés és pedig a főiskola részéről 3400 korona, amelyet az állam az állami jogakadémiai tanárok fizetésének a színvonalára egészít ki. A kezdő, állami fizetékiegészítési összeg 1400 korona. 2. Lakpénz: a törzsfizetés (beleértve az állami fizetékiegészítést is) $\frac{1}{4}$ része. 3. Öt ötéves összesen 2000 koronás korpótlék, melyek közül az első 200 korona, a második, a harmadik és negyedik 400—400 korona és az utolsó 600 korona. 4. Az évente befolyó vizsgadíjak $\frac{1}{4}$ része. A más tanintézetnél rendes tanári minőségben eltöltött évek a szolgálati időbe beszámíthatnak.

Rendkívüli tanár fizetése: 2600 korona törzsfizetés, 650 korona lakpénz, a rendes tanároknak megállapított korpótlék s az évi vizsgadíj $\frac{1}{4}$ része. A rendkívül tanárnak akadémiánkon eltöltött évei a szolgálati időbe beszámíthatnak.

Rendes tanárrá választható az, akinek római jogból egyetemi magántanári képesítése van, rendkívüli tanárrá az, akinek jogtudományi doktori oklevele van, azonban azzal a kötelezettséggel, hogy az egyetemi magántanári képesítést 3 év alatt megszerezze, mely esetben az ezt követő hónap első napjától kezdve rendes tanárrá állandósíttatik.

A megválasztott (rendes vagy rendkívüli) jogosított és kötelezett tagja az országos tanári nyugdíjintézetnek. Tanári állását 1913 szeptember hó 1-én kell elfoglalnia. Ha rendes tanár választatik meg, 1914 szeptember hóban köteles székfoglaló értekezést tartani; a rendkívüli tanár a rendes tanárrá történt előlépését követő szeptemberben tart székfoglalót.

A tiszáninneni református egyházkerület közgyűléséhez címzett pályázati kérvények keresztlevéllel, — melyből kitűnjék, hogy az illető református, esetleg ágostai hitv. evangélikus — életrajzi vázlattal, érettségi bizonyítvánnyal és indexel, a védkötelezettség lerovását, a képesítést, nyelvismereteket, az eddigi alkalmazást feltüntető kimutatással s végül a testi épiséget igazoló hatósági orvosi bizonyítvánnyal felszerelve 1913. évi április hó 15-éig adandó be a sárospataki református főiskola akadémiai igazgatóságához. A tanszéket az 1913. évi tavaszi egyházkerületi közgyűlés fogja választás útján betölteni.

A főiskola akadémiai igazgatósága.

Felelős szerkesztő: FERENCZY GYULA Dr.

Munkatársak: Soltész Elemér, dr. Veress István.

Elsőrendű gramfonok, kerékpárok, varrógépek,

villanyfelszerelési cikkek nagy raktára és nagy javítóműhelye. Villanycsengők szerelése és jókarban tartása. =====

Molnár Testvéreknél

Debreczen, Egyház-tér 2. sz. Nagytemplom mellett. oo

Telefon szám 727. ————— Telefon szám 727.

oo Óriási gramfon és lemez raktár. oo